

Klasična glazba kao poticaj dječjem likovnom stvaralaštvu

Bašić, Blaša

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:010349>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

**KLASIČNA GLAZBA KAO POTICAJ
DJEČJEM LIKOVNOM STVARALAŠTVU**

BLANŠA BAŠIĆ

Split, 2021.

Odsjek za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Izvanredni diplomski studij ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Predmet: Vođenje dječjeg zbora s osnovama dirigiranja

KLASIČNA GLAZBA KAO POTICAJ DJEČJEM LIKOVNOM STVARALAŠTVU

Student:

Blanša Bašić

Mentor:

dr. sc. Marijo Krnić

Komentor:

doc. dr. sc. Dubravka Kušćević

Split, rujan, 2021.

SADRŽAJ

SAŽETAK

ABSTRACT

UVOD.....	1
1. Umjetnost u svakodnevnom životu pojedinca	2
1.1. Dijete i umjetnost	3
2. Glazbena umjetnost	4
2.1. Glazba i dijete.....	4
2.2. Umjetnička glazba u vrtiću.....	6
2.2.1. Kako glazba utječe na djecu	7
3. Likovna umjetnost.....	9
3.1. Likovni jezik, likovni i kompozicijski elementi	9
3.2. Likovno stvaralaštvo djece.....	12
3.3. Razvoj likovnoga jezika kod djece	13
4. Glazba kao poticaj dječjem likovnom stvaralaštvu.....	17
5. Istraživački projekt	18
5.1. Cilj i zadatci istraživačkoga projekta.....	20
5.2. Tijek i metoda istraživačkoga projekta	20
5.3. Likovno izražavanje djece prilikom slušanja glazbe	24
5.3.1. Likovno izražavanje prilikom slušanja skladbe brzoga tempa u dur tonalitetu: „Fröhlicher Landmann“	25
5.3.2. Likovno izražavanje prilikom slušanja skladbe sporoga tempa u dur tonalitetu „Träumerei“	29
5.3.3. Likovno izražavanje prilikom slušanja skladbe brzoga tempa u mol tonalitetu „Nachklänge aus dem Theater“	33
5.3.4. Likovno izražavanje prilikom slušanja skladbe sporoga tempa u mol tonalitetu „Armes Waisenkind“	36
5.4. Evaluacija projekta.....	40
6. Zaključak	42
LITERATURA	43

SAŽETAK

Ovaj rad bavi se utjecajem glazbene umjetnosti na likovno izražavanje djece. U radu su uvodno obrađene relevantne teme iz područja teorije glazbe: definicija glazbe, njezini žanrovi i utjecaj različitih žanrova na razvoj djeteta. Također su obrađene teme iz područja likovne umjetnosti, odnosno razvoja dječjega likovnoga stvaralaštva. Nakon teoretskoga dijela prikazan je praktični dio rada.

Cilj rada je utvrditi utjecaj slušanja klasične glazbe različitoga tempa i tonskoga roda na kreativno izražavanje djece kroz likovno stvaralaštvo. Kako bi se takav utjecaj utvrdio, proveden je istraživački projekt u skupini djece u dječjem vrtiću. Zaključak je projekta kako glazbena podloga pozitivno utječe na dječji kreativni rad, a tempo i tonski rod reproducirane glazbe ne utječu na elemente likovnoga stvaranja.

ABSTRACT

This paper deals with the influence of musical art on children's artistic expression. The paper introduces the relevant topics in the field of music theory: the definition of music, its genres and the impact of different genres on child development. Topics in the field of fine arts, ie the development of children's art, were also covered. After the theoretical part, the practical part of the paper is presented.

The aim of this paper is to determine the impact of listening to classical music of different tempos and tonal gender on the creative expression of children through art. In order to determine such an impact, a research project was conducted on a group of children in kindergarten. The conclusion of the project is that the musical background has a positive effect on children's creative work, and that tempo and tonal gender of the reproduced music do not affect the elements of artistic creation.

UVOD

Promatrajući djecu kroz interdisciplinarni pristup i uzimajući u obzir općeprihvaćene zaključke raznih znanosti kao što su medicina, psihologija i sociologija, dolazi se do zaključka kako su upravo djetetove najranije godine ujedno i najbitnije za njegov razvoj. U tim formativnim godinama dijete razvija svoj um, karakter, preferencije.

S aspekta odgoja, bilo to od strane profesionalaca, u za to predviđenim i prilagođenim institucijama, ili roditelja, postavlja se pitanje koliko i kako se može pozitivno utjecati na razvoj djeteta? Naravno, u jednom radu bilo bi nemoguće u potpunosti približiti temu cjelovitoga mentalnoga razvoja djece i velikoga broja parametara koji na taj proces u konačnici i utječu. Ali teza da umjetnost, odnosno izlaganje djece umjetnosti, glazbenoj i likovnoj, može uvelike pomoći njihovu razvoju je itekako intrigantna te zavrjeđuje detaljno proučavanje.

Umjetnost je sama po sebi izrazito važna za svakoga pojedinca, veliki mislioci svakoga doba civilizacije teoretizirali su da je zapravo umjetnost onaj specifikum koji čovječanstvo odvaja od svega ostaloga, vrhunac ljudskoga postojanja i djelovanja. Slavni njemački filozof rekao je: „*Bez glazbe, život bi bio pogreška.*“ Njegovo ime je Friedrich Nietzsche. Svoje mišljenje dijelio je s mnogima. Kada ljudi s vrha intelektualnoga spektra kroz čitavu ljudsku povijest naglašavaju važnost umjetnosti, jasno je da ju je potrebno implementirati u sam proces odgoja. Izlaganje djece umjetnosti, njihovo uključivanje u procese umjetničkoga stvaranja, razvijanje umjetničke misli i kroz to intelektualni razvoj, ideja je koja treba biti stavljena na teoretski i praktični test.

Naravno, sama sposobnost upijanja umjetničkoga sadržaja ne može biti usporediva kod odraslih i formiranih ljudi i djece. Upravo je iz toga razloga potrebno temeljito poznavati osnove teorije umjetnosti i metodike različitih umjetničkih disciplina kako bi se umjetnički sadržaj prilagodio djeci i postepeno se kroz njihov razvoj mijenjao i postajao primjerenijim.

Uostalom, djeci koja su u povojima intelektualnoga razvitka verbalna komunikacija često predstavlja problem, stoga nekad i ne mogu u potpunosti verbalizirati svoje potrebe. Umjetnička ekspresija je s te strane puno jednostavnija, pristupačnija, a uz to i djeci prirodna. Od utrobe dijete čuje otkucaje majčina srca pa zvukovi i glazba postaju dio njegova života.

1. Umjetnost u svakodnevnom životu pojedinca

U uvodu rada naglašeno je kakvu je ulogu umjetnost imala, ali i još uvijek ima u društvenom i civilizacijskom razvitku. Može se reći da je umjetnost u svojoj srži početak civilizacije.

Svaka do sada otkrivena civilizacija i ljudska kultura baštinila je neku formu umjetnosti, bila to glazba, ples, likovna umjetnost. Riječi koje opisuju prirodne ljepote i ljudske osjećaje služe upravo umjetničkoj ekspresiji.

Kako umjetnost može biti ogledalo stupanja razvoja određene civilizacije, njezino najveće bogatstvo, tako vulgarizacija umjetnosti, njezino neprihvatanje i u nekim slučajevima potpuna zabrana sugerira potpuni društveni i civilizacijski slom (Langer, 1966).

Kroz povijest nailazimo na pregršt primjera gdje je umjetnost uzdigla civilizaciju, kao u drevnom Egiptu, Grčkoj, Rimu, kao i onih primjera gdje je umjetnost pretvorena u nešto nepoželjno, izvan kontrole i stoga opasno, kao u Nacističkoj Njemačkoj.

Definicija umjetnosti je višeznačna, pa je i danas nemoguće ponuditi jednu sveobuhvatnu definiciju s kojom se će svi složiti. Umjetnost nedvojbeno prenosi određenu poruku pa je možda najbolja definicija da je umjetnost kada autor uspije svojim umjetničkim djelom tu poruku prenijeti konzumentu.

„Neko X reprezentira neko Y ako i samo ako pošiljatelj namjerava da X stoji za Y i publika prepoznaje da je namjeravano da X stoji za Y.“ (Carroll, 1999, str. 25).

Ipak, sami utjecaj umjetnosti na društvo, kao ni teorija umjetnosti, nije u tolikoj mjeri važna kao utjecaj te umjetnosti i kulture u kojoj egzistira na pojedinca i njegov razvoj. U odrasloj dobi umjetnost i njezina konzumacija može pomoći pojedincu da se osjeća opuštenije, riješi se anksioznosti i općenito popravi svoje duševno zdravlje (Haeyen i sur, 2018). Osim toga, sama umjetnička ekspresija kroz kasnije stadije života, zajedno s konzumacijom umjetnosti donosi znatne prednosti za život pojedinca.

1.1. Dijete i umjetnost

Već je u antičko doba ljudima postalo jasno kako je umjetnost ključna za razvoj djeteta. Drevni Grci tako su djecu podučavali osnovama glazbe, sviranju instrumenata, govorništva, slikanju.

Antički stav k uporabi umjetnosti u odgoju i obrazovanju mladih svodio se na estetski odgoj. Drugim riječima umjetnost je po sebi lijepa, pa kada se dijete upozna s tom ljepotom, to će kod njega pobuditi dobrotu. Na ranije spomenuti način drevni mislilac Platon je tumačio tu problematiku, dok je Aristotel tvrdio da izlaganje umjetnosti pospješuje razvitak cjelovite ličnosti koja će biti sposobna razlučiti dobro od zla.

Kroz razne povijesne etape umjetnost je bila više ili manje značajan dio obrazovanja i odgoja djece. Gledajući drevni Rim, dolazimo do zaključka da je, kao u gotovo svemu ostalome, ostao vjeran antičkoj tradiciji Grka, pa je i tamo umjetnost u formi govorništva, slikanja i glazbe bila prisutna od najranijih dana.

Suprotno tome, u srednjem vijeku je znanost kao i umjetnost služila vjeri pa je i sam odgoj i obrazovanje bio usmjeren k zadovoljavanju vjerskih potreba. Učile su se vjerske glazbene skladbe, a postojao je i likovni izraz u vjerskoj službi.

Nakon toga perioda događa se renesansni zaokret, ili bolje rečeno povratak proučavanju antičkih dostignuća. Slijedi razvitak svih forma umjetnosti i značajna prisutnost umjetničkih formi u procesu odgoja i obrazovanja djece (Mendeš i sur, 2012).

Sama prisutnost različitih forma umjetnosti tijekom čitavoga formalnoga obrazovanja djeteta tekovina je moderne civilizacije. Osim toga, kako su nove tehnologije olakšale prijenos informacija, tako je i samo umjetničko obrazovanje i razvitak postao dostupniji. Upravo je formalno umjetničko obrazovanje ključno u sustavnom razvijanju osoba koje razumiju i uživaju u formama umjetnosti. Zapravo je taj cilj i primaran, kada se uzme u obzir da za stvaranje umjetnika nije dovoljno samo obrazovanje, nego značajna količina prirodnoga talenta (Millbrath, 1998).

2. Glazbena umjetnost

Od samih početaka civilizacije glazba je bila prisutna u nekom obliku i služila je za prenošenje određenih poruka. Glazba je specifična umjetnička forma jer slušatelju, konzumentu glazbe ne treba nikakvo specifično znanje da bi u njoj pronašao ljepotu. Uspoređujući to s arhitekturom, slikarstvom ili nekom drugom umjetnošću, gdje laik neće uvijek vidjeti ono što je autor pokušao dočarati svojim djelom, razvidno je da je glazba umjetnost koja jednostavnije prelazi kulturne barijere. Razlog tomu možda leži i u činjenici što je glazba derivirana iz prirode pa se bar neke inačice glazbe mogu pronaći u prirodi (Cooke, 1959).

2.1. Glazba i dijete

Glazba kod primjene u odgoju i obrazovanju ima višestruke koristi. Prije svega, glazba i izlaganje djece glazbi zaokuplja dječju pažnju, zatim potiče emocionalni i intelektualni razvoj, a u konačnici koristi se i za smirivanje djece kao i za utjehu (Cooke, 1959).

Glazba ipak najviše utječe na emocionalni razvoj. Kroz glazbu autor može izraziti i prenijeti svoje emocije a korisnik će ih jednostavnije osjetiti. Uostalom pokazatelj da djeca lagano i bez inhibicija konzumiraju glazbu je i taj što će uvijek na glazbu i reagirati. Pri tom zasigurno neće, poput odraslih, razmišljati o društveno prihvatljivom odgovoru na određenu glazbu. Drugim riječima, neće ih zanimati tehnika plesa, makinalno će pokušati imitirati pojedine zvukove koje čuju i iskonski će iskusiti ono što čuju (Mendeš i sur., 2012).

Upravo iz navedenih razloga glazba je izuzetan alat u odgoju i obrazovanju djece koji je potrebno kontinuirano koristiti kako bi se postigli optimalni učinci (Gur, 2009).

Kod korištenja glazbe kao mentalnog stimulansa za djecu bitno je prepoznati kakvi se odgovori očekuju. Jasno je da djeca različite dobi neće imati jednako glazbeno iskustvo, isto kao što je jasno da će njihovo razumijevanje onoga što čuju varirati.

Tijekom mentalnog razvoja djece postoje točno određene faze razvoja glazbenih sposobnosti i posebnosti koje prate svaku od tih faza (Čudina-Oradović, 1991):

„• *Faza slušanja (0-6 mjeseci)*

- *Faza motoričke reakcije na glazbu (6-9 mjeseci)*
- *Faza prve glazbene reakcije (9-18 mjeseci)*
- *Faza prave glazbene reakcije (18 mjeseci- 3 godine)*
- *Faza imaginativne pjesme (3-4 godine)*
- *Faza razvoja ritma (5-6 godina)*
- *Faza stabilizacije glazbenih sposobnosti (6-9 godina)*
- *Faza estetskog procjenjivanja (11 godina)*
- *Glazbena zrelost (17 godina)*“.

Razvidno je da djeca odnosno mladi dosežu glazbenu zrelost tek nešto prije punoljetnosti, odnosno sa 17 godina, kada kod većine prestaje i fizički razvoj. Naravno da je sami proces glazbenoga sazrijevanja praćen i razvitkom preferencija i ukusa, što se događa i s drugim životnim aspektima u sazrijevanju.

Ipak, gledajući same početke glazbenoga razvoja, postoji nekoliko distinktivnih faza razvoja koje treba imati na umu kod stvaranja glazbenoga iskustva za djecu u funkciji odgoja i obrazovanja. Tako se prva faza, takozvana faza slušanja, koja kod djece traje do šestoga mjeseca života ističe time što djeca ne reaguju na vanjski glazbeni podražaj. Drugim riječima, samo će slušati glazbu koju im reproduciramo, a njihov odgovor u formi zvukova ili pokreta će izostati.

To će se promijeniti u periodu kada djeca imaju između šest i devet mjeseci, jer će tada početi prve motoričke reakcije na glazbeni podražaj. Djeca će proizvoditi pokrete poradi vanjskoga glazbenoga podražaja.

Ipak, ti pokreti neće biti ritmični, neće svojim ritmom pratiti ritam reproducirane glazbe. Faza razvitka ritma odvija se između djetetove pete i šeste godine života ili neposredno pred početak školskog obrazovanja. Jasno je da sva djeca neće imati ni iste sklonosti prema glazbi, a o utjecaju i potencijalnoj mogućnosti modeliranja dječjih glazbenih preferencija bit će govora kroz daljnju obradu tematike ovoga rada.

2.2. Umjetnička glazba u vrtiću

Korištenje glazbe u vrtićima je važno, ali ključno je napraviti distinkciju između različitih žanrova glazbe, poruka koje one šalju i načina interpretacije kako bi se lakše razlučilo koju glazbu djeca mogu i trebaju konzumirati da bi se mogli očekivati pozitivni rezultati.

Prvi žanr koji se ističe za stimulaciju duševnoga i intelektualnoga razvoja je zasigurno klasična glazba.

Uostalom, upravo je klasična glazba ili korištenje klasične glazbe kod odgajanja djece bio predmet mnogih znanstvenih istraživanja (Dorow, 1977; Gur, 2009). Nije neobično, ali ni toliko često da kao u tom slučaju postoje istraživanja koja su dala dijametralno suprotne podatke i iz kojih su izvučeni oprečni zaključci.

Naravno, postoji čitav niz znanstvenika koji smatraju kako je efekt slušanja klasične glazbe na kognitivne sposobnosti kod djece zanemariv ili nepostojeći (Crnec i sur, 2006).

S druge strane, daleko je više relevantnih istraživanja provedenih na većim uzorcima koja su pokazala da je efekt kod slušanja klasične glazbe značajan i pozitivan (Gur, 2009).

„Budući da je crtanje oblik spoznajnog izražavanja koji prenosi dječje misli i kada je osoba koja fizički upravlja alatom (tj. akvarel, uljni pastel) popraćena glazbom, čini se da mozak tvori nove sinapse kako bi se prilagodio novim vještinama. Može se smatrati da slušanje klasične glazbe tijekom crtanja može rezultirati razvojem kognitivnih vještina.“ (Gur, 2009, str. 255)

Zaključak je to istraživanja provedenoga u Turskoj koje je u rezultatima pokazalo kako izlaganje djece u dobi od šest godina klasičnoj glazbi izaziva značajan kognitivni odgovor. Drugim riječima testirali su sposobnost crtanja djece sa i bez glazbe i crteži su bili značajno bolji kada je tijekom procesa crtanja svirala klasična glazba. Pozadinska glazba pomogla je djeci da se koncentriraju na zadatak.

Ipak, uzevši u obzir stupnjeve razvoja glazbene spoznaje, jasno je da će upravo odabir glazbe koja će biti korištena u odgojne svrhe i kao mentalni stimulans uvelike utjecati na kasnije glazbene preferencije pojedinca. Kada se govori o glazbenom razvitku pojedinca, i njegovim glazbenim preferencijama, jasno je da će početni razvojni stadiji u konačnici determinirati kako će taj razvitak završiti.

Proučavajući glazbene ukuse djece, posebno one vrtićke dobi, dolazi se do zaključka kako im je suvremena zabavna glazba privlačnija od klasične glazbe. Drugim riječima, lakše će se opustiti uz zabavnu glazbu, ali i razviti interakciju s drugom djecom (Dorow, 1977).

Razlog se može pronaći i u činjenici što je upravo ta glazba kreirana kako bi se svidjela široj publici. Zato i velika većina odraslih sluša upravo takvu vrstu glazbe, a ne klasična glazbena djela koja ipak, kako ističu istraživanja u kojima se naglašavaju pozitivni efekti slušanja glazbe na mentalne sposobnosti i izvršenje zadataka, donosi značajno veće prednosti (Gur, 2009). Klasična glazba je, govoreći strogo o mentalnim stimulansima, vrjednija od zabavne (Dorow, 1977).

Ali, kako djecu zainteresirati za klasičnu glazbu? Značajno je odabrati pravi pristup približavanja klasične glazbe djeci jer će puko tjeranje na slušanje neželjenoga sadržaja potencijalno proizvesti kontraefekt. Također, teško je očekivati da će se ostvariti pozitivan učinak na kognitivne funkcije ako djeca osjećaju otvorenu averziju prema reproduciranoj glazbi.

Da bismo riješili taj problem, dolazimo do teorije ponavljanoga slušanja. Upravo dozirana ekspozicija klasičnoj glazbi služiti će u svrhu postepenoga razvijanja primjerenoga glazbenoga ukusa. Povremeni će susret s klasičnom glazbom popraćen ugodnim iskustvom utjecati na krajnje glazbene afinitete djeteta nakon odrastanja i na neki način odgojiti ljubitelja klasične glazbe.

Odgojitelj, kao osoba koja je u odnosu na dijete postavljena u odnos protektora, može značajno utjecati na konačni glazbeni izbor i preferencije djeteta. Jasno, to se postiže jasnom artikulacijom, odobravanjem ili neodobravanjem određenih glazbenih izbora. Upravo odabir klasične glazbe od strane odgojitelja ili roditelja kod djeteta će kreirati pozitivne afinitete (Dorow, 1977).

2.2.1. Kako glazba utječe na djecu

Razvoj glazbenih sposobnosti ukazuje na reakcije koje možemo očekivati od djece kada im se reproducira glazba. Sukladno njihovoj dobi, od djece možemo očekivati različite verbalne ili fizičke odgovore na glazbu.

Samo upoznavanje s glazbom događa se rano. Zapravo, glazbu u određenoj formi djeca počinju čuti praktično od najranije fiziološki moguće faze. Drugim riječima, djeca će donekle upoznati ili krenuti upoznavati glazbu čim ih njihov tjelesni razvitak dopusti. To će se dogoditi već u utrobi, kad se počne razvijati djetetov slušni sustav (Ventura i sur, 2009).

Od ključne je važnosti djecu postepeno izlagati glazbi i prepoznati važnost odabira primjerene glazbe, kao i aktivnosti s kojima će biti prezentirana. Djeca će najlakše procesuirati glazbu zajedno s drugim kreativnim radnjama. Kroz razne inkluzivne igre pozadinska glazba kod djece će izazvati reakcije, a neće postati kognitivno i, što je bitnije, koncentracijski preteška aktivnost. Bitno je s obzirom na željene efekte, u pogledu tempa i tonaliteta odabrati glazbu pravu glazbu kako bi utjecaji bili maksimizirani. Kroz istraživački dio ovoga rada djeca će biti izložena skladbama, od kojih su dvije sporoga, a dvije brzoga tempa. Također je bitno napomenuti kako su po jedna brza i jedna spora skladba u durskom, odnosno molskom tonalitetu. Na taj način direktno će biti ispitan utjecaj tempa i tonaliteta na kreativni proces djece. Kada je riječ o glazbenim preferencijama djece s obzirom na tempo glazbe, kod djece vrtićkoga uzrasta, sami tempo, ali ni tonski rod glazbe neće imati značajni utjecaj. Drugim riječima djeca vrtićke dobi neće preferirati glazbu bržega u odnosu na onu sporijega ritma, kao ni onu durskoga u odnosu na molske tonalitete i *vice versa* (Montgomery, 1996).

3. Likovna umjetnost

Likovna je umjetnost prisutna u ljudskoj civilizaciji od pretpovijesti i razvijala se zajedno s čovjekom te je u svim kulturama i civilizacijama upućivala na spoznajne dosege čovjeka u vremenu u kojem je nastala.

Dok je glazba odnosno glazbena umjetnost forma umjetnosti koju će djeca konzumirati pasivno, tj. bit će uglavnom pasivni slušači a ne stvaratelji glazbe, likovna umjetnost pruža djeci priliku da se stvaralački izraze jer će upravo oni biti autori vlastitih likovnih uradaka.

Iako se svijet iskušava sa svim osjetilima, primarno ljudsko osjetilo i osjetilo kojim najviše upoznajemo svijet je vid. Djeca po tom pitanju nisu ništa drugačija. Ali, oko ili vid nisu jedini potrebni da bi se konzumirala likovna umjetnost. Potrebno je naučiti koristiti osjetila i razum kako bi se likovna umjetnost mogla valjano percipirati. Doživljaj likovne umjetnosti odvija se na višem spoznajnom i kognitivnom nivou, a djeca nemaju isto iskustvo niti znanje kao odrasle osobe. Poradi toga, likovna umjetnost kod djece savršena je kao aktivni alat za odgoj i obrazovanje. Upravo manjak dječjega znanja o likovnoj teoriji im i omogućuje da se slobodno i kreativno izraze. Taj izražaj će biti sputan onoga trenutka kad im se krenu nametati pravila i upućivati ih na zakonitosti likovne umjetnosti. Slobodna ekspresija ključ je poticanja kreativnosti djece. Osim toga, likovno stvaralaštvo kod djece izaziva i druge pozitivne efekte, kao što su trenutno poboljšanje koncentracije. Također, likove aktivnosti kod djece će izazvati sreću i opuštanje što će rezultirati zdravijim odrastanjem (Balić Šimrak, 2011).

3.1. Likovni jezik, likovni i kompozicijski elementi

Likovna umjetnost kao oblik komuniciranja koristi likovni jezik kojim se prenose poruke i značenja. Uz likovnu umjetnost u svijetu umjetnosti susrećemo još i književnost, glazbu, glumu, ples, film i ostale umjetnosti. Uz izražajna sredstva likovne umjetnosti razmjenjujemo ideje i emocije, a komunikacija s likovnom umjetnošću stječe se usvajanjem likovnih vrijednosti tijekom odgojno-obrazovnoga procesa koji bi trebao započeti već od predškolske dobi.

Likovni elementi koji, gradeći formu, svojim kombinacijama čine osnovu likovnoga djela su: točka, crta, boja, ploha, površina, volumen i prostor. Kompozicijske elemente predstavljaju: ritam, kontrast, harmonija, proporcija, dominacija, ravnoteža i jedinstvo.

„Znati se likovno izražavati znači znati primjenjivati u svom izrazu likovne elemente i međusobno ih povezivati određenim likovno estetskim redom. Kada bismo se izražavali samo likovnim elementima bez kompozicijskih elemenata, bila bi to samo zbrka, crta, boja, volumena i prostora“ (Jakubin, 1990, str. 9).

Na sličan način Herceg, Rončević i Karlavaris (2010; str. 21-22) ističu da određeni odnosi likovnih elemenata ne čine konačnu strukturu likovne kompozicije, već kombiniranjem tih složenijih odnosa likovnih elemenata stvara se konačna likovna kompozicija.

Točka je najmanji i najosnovniji likovni, odnosno grafički element. To ne znači da korištenje toga elementa ne može biti kompleksno i ne zahtijeva visoki stupanj znanja i talenta. Način korištenja točke kao elementa može utjecati na ton, odnosno sama gustoća točki promijenit će ton plohe. Osim toga, točke mogu stvoriti trodimenzionalni efekt (Jakubin, 1999).

Nakon točke, ili bolje rečeno nastavno na točku, dolazimo do crte. Crta u principu predstavlja produženu točku. Točku koja se nastavila bez prestanka kretati po plohi. S obzirom na to da bi se crta mogla opisati kao osnovni pokret u likovnom stvaralaštvu i osnovni je element crteža (Jakubin, 1999).

Boja je još jedan od likovnih elemenata esencijalnih za razumijevanje i kreiranje likovne umjetnosti. Kada susretnemo boju u našoj okolini, primijetit ćemo i druge značajke objekta. Ali, boja će biti jedan od diferencirajućih faktora. Boja daje distinkciju različitim oblicima, tijelima, pojavama (Maund, 1995). Postoje razne podjele boja koje su prisutne od samih početaka znanstvenoga istraživanja fizičkoga svijeta oko nas. Za ovaj rad opsežne podjele i teorije o bojama nisu toliko relevantne.

Da bismo dobili određeni likovni rad, potreban je medij na kojem će biti zabilježen. Taj medij se zove ploha. Ona kao takva ima svoja prostorna ograničenja, svoju dužinu i širinu. Ploha se oblikuje na način da se po njoj kreiraju plošni oblici, tzv. likovi. Svi takvi likovi na plohi sami po sebi bit će dvodimenzionalni kao i medij na kojem se pojavljuju. Likovni element koji je povezan s plohom je i površina. Površina će na likovni rad utjecati u onoj količini koliko je njezina tekstura specifična (Jakubin, 1999).

Volumen i prostor likovni su elementi koji utječu na način prikazivanja u likovnom djelu te stvaranja oblika u prostoru.

Kontrast označava suprotstavljanje likovnih elemenata, a kontrast stvaraju kombinacije različitih veličina, oblika, boja, crta, itd. u likovnom djelu, dok ritam označava izmjenjivanje likovnih elemenata u različitim kombinacijama. Harmonija označava sklad u kompoziciji i u likovne kompozicije unosi mir i uravnoteženost.

Proporcija označava međusobni odnos veličina dijelova neke cjeline, a dominacija znači isticanje, naglašavanje, centar pažnje u kojem se glavni sadržaj razlikuje od ostalih dijelova kompozicije koji su njemu podređeni.

Slijedeći kompozicijski element predstavlja ravnoteža. Ravnoteža označava uravnotežen odnos lijeve i desne strane likovnih elemenata u likovnom umjetničkom djelu dok je jedinstvo važan kompozicijski element u likovnom izražavanju, jer nastojati povezati sve likovne elemente u jedinstvenu cjelinu.

Kombiniranjem likovnih i kompozicijskih elemenata nastaje likovna kompozicija. Likovna kompozicija govori o ideji umjetnika, materijalu na kojem se ideja oživotvoruje, formatu na kojem se stvara likovno djelo i o likovnim i kompozicijskim elementima (Jakubin, 1990).

Ipak, likovno umjetničko djelo ne može se gledati samo kroz prizmu tumačenja likovnih i kompozicijskih elemenata. Takvo seciranje likovne umjetnosti više podsjeća na forenziku, a takav pristup bi uvelike naštetio esenciji likovnoga djela te njegovu umjetničkom značaju. Naravno, da bi se u potpunosti razumio likovni jezik i dalo pravo značenje likovnim elementima potrebno je u obzir uzeti i duhovne elemente likovnoga djela:

- Motiv i tema
- Materijal- medij
- Likovni elementi- likovna struktura i poruka
- Kreativnost umjetnika
- Individualne značajke umjetnika
- Metode oblikovanja
- Vremenski, prostorni i socijalni utjecaji (Herceg-Varljen i sur, 2010).

3.2. Likovno stvaralaštvo djece

Likovni elementi u ranoj dječjoj dobi nisu toliko važni za likovno izražavanje djeteta. No, kako se izražavanje likovnim jezikom uči, dobro je bogatiti dječji likovni jezik već od predškolskoga razdoblja.

Dijete se likovno izražava spontano poneseno emocionalnim doživljajem zbog toga je motiv važan za likovno izražavanje djeteta rane dobi. Kasnije će motiv prestati biti dominantan u likovnom izražavanju djeteta dok će kreiranje likovnoga djela i želja za stvaranjem prevladati. Jasno je da će duhovni element dječjega likovnoga uratka postajati sve važniji sa svakom novom godinom odrastanja. Sve više će sama kreativnost djeteta dolaziti do izražaja s postepenim povećanjem kompleksnosti stvorenoga djela, a likovne i kompozicijske elemente dijete će postepeno usvajati.

Promatrajući samu motivaciju daju se razlučiti različite vrste motivacije, vizualna i nevizualna motivacija te likovno-kompozicijski motivi kao poticaji za likovno izražavanje. Drugim riječima dijete može biti potaknuto na likovno izražavanje onim što vidi u okolini svojim očima i tada govorimo o vizualnom poticaju. Nakon takvoga poticaja dijete će nastojati reproducirati viđeno i takav kreativni proces je u jednom dijelu ograničen ili navođen. Likovno kompozicijski elementi kao poticaji odnose se na pričanje priča djeci o likovnim i kompozicijskim elementima nakon čega slijedi likovno izražavanje.

Nevizualne poticaje u likovnom izražavanju predstavljaju glazba, osjeti i osjećaji. Glazba potiče dijete da ne traži motivaciju za likovno stvaralaštvo u vanjskom svijetu, već u sebi. Uz takvu motivaciju dijete će dosegnuti novu razinu kreativnosti, a uz to dobiti i mogućnost iskonski izraziti svoje unutarnje misli i osjećaje. Takvo oslobađanje unutarnjih misli i emocija može pomoći odgojitelju i roditelju da shvate poruke koje djeca još uvijek ne mogu smisleno artikulirati. Na kraju, ekspresija vlastitih emocija djeci će pomoći da se lakše nose sa svojim osjećajima i bolje detektiraju tuđe. (Bilić i sur, 2012).

Važnost komparacije kompleksnosti i vrijednosti likovnoga djela relevantna je kako bi se mogla stupnjevat kvaliteta stvaralaštva djeteta u različitim okolnostima. U ovom slučaju relevantno je kako će vanjski podražaji u vidu glazbe utjecati na likovno stvaralaštvo djece; koliko će to privremeno ili trajno utjecati na kreativnost djece, na dovršenost djela, njegovu poruku.

Dijete i likovna umjetnost nalaze se u aktivnom suodnosu, dijete se likovno izražava kako bi ukazalo što zaokuplja njegovu maštu, emocije i razum. To čini spontano uz pomoć likovnog jezika. Dječja osnovna potreba tijekom razvoja likovnosti jest da mijenja svoj likovni uradak što proizlazi iz želje za aktivnim spoznavanjem i izražavanjem doživljenoga (Grgurić i Jakubin, 1996).

Slikajući, crtajući, trodimenzionalno oblikujući djeca stvaraju te na takav način dolaze do vlastitih spoznaja te donose vlastite zaključke. Tako djeca uočavaju da različiti oblici imaju likovno-estetsku vrijednost kao što su: crta, oblik, boja, struktura, veličina, ritam, kontrast itd. Ovisno o razvoju djeteta te motivaciji, likovni izraz ima različite mogućnosti kombiniranja likovnih i kompozicijskih elemenata. U početku likovnim i kompozicijskim elementima dijete se igra zatim ih otkriva te se s njima sve bolje likovno izražava. Kroz taj razvoj i na takav način dijete prikazuje svoje životno okruženje.

Likovno stvaralaštvo djece može se opisati kao sloboda. Sloboda pokreta, sloboda rezultata, sloboda poruke. Papir, platno ili bilo koji drugi medij omogućit će djetetu da se izrazi, u odnosu na druge aspekte života, na potpuno drugačiji i komforan način. Neće postojati pravila niti će se očekivati krajnji rezultat. Uostalom, likovnom izobrazbom djeca će razviti svoju vizualnu percepciju i spoznajne vrijednosti, čime proširuju kompetencije vizualnoga mišljenja (Brajčić, Kušćević i Grcić, 2011).

Kako bi se djeca u potpunosti mogla izraziti kroz svoje likovno stvaralaštvo, potrebna im je asistencija mentora. U ovom slučaju, radit će se o odgojitelju, osobi koja će približiti likovno stvaralaštvo djeci, objasniti im osnovne zakonitosti likovnoga djelovanja i prateći dječji razvitak dublje ih uvoditi u likovnu ekspresiju. Upravo je takav vanjski podražaj potreban da bi se dijete moglo do kraja izraziti kroz likovnu umjetnost. Uostalom, sami likovni izražaj pomoći će im da dublje dožive određena događanja, mjesta, osjećaje (Herceg-Varljen i sur, 2010).

3.3. Razvoj likovnog jezika kod djece

Kao i kod svakoga drugoga aspekta ljudskoga bića, tako je i razvoj likovnog jezika kod djece postepen. Ima svoje zakonitosti i svoje razvojne etape. Ipak, usporedivši ga i referirajući se na razvoj glazbenih sposobnosti, bitno je istaknuti kako kod razvoja likovnog jezika faze nisu

toliko strogo podijeljene, odnosno, sami početci likovnoga razvitka puno više ovise o samom tjelesnom razvitku.

Dječja komunikacija sa svijetom kroz likovnu umjetnost je slučajna. Prvi pokreti kistom ili olovkom po platnu, papiru ili zidu uvijek će biti potpuno slučajni i nekontrolirani. No, kada se počne razvijati svijest o izvjesnosti rezultata određenih radnji tj. o pokretu nekoga objekta po drugom, dijete će početi planirati te aktivnosti. Nastojat će modelirati rezultat svojih djelovanja po svojim ranije stvorenim idejama i već se tada može razgovarati o stvaralaštvu.

Rani likovni simboli neće biti ekspresija neke misli ili osjećaja već će tvoriti linije, krugove, crte i točkice ili drugim riječima sve ono što će djeca svojim pokretima u toj dobi biti u stanju proizvesti (Baker, 1990).

Sami razvoj likovnoga jezika i likovne ekspresije kod djece događa se postepeno, ali i nepredvidljivo. Svako dijete neće imati istu dinamiku razvoja likovnoga izražavanja, niti će u isto vrijeme dosegnuti određene faze. Više je razloga za to, no oni nisu u tolikoj mjeri relevantni da bi se njima detaljnije bavilo u ovom radu.

„Razvoj dječjeg crteža odlikuje se posebnostima, ali i pravilnostima koje je moguće uočiti u sve djece svijeta. Crtež je odraz perceptivnog iskustva djeteta, ali i njegova pojmovnog mišljenja. Osim što reprezentira činjenice, odraz je i dječje mašte, strahova i frustracija“. (Lapaine, 1998, str. 253).

Ipak, važno je opisati okvir razvitka i osnovne faze kroz koje svako dijete naposljetku prolazi. Grgurić i Jakubin (1996) navode četiri osnovne razvojne faze:

- Faza izražavanja primarnim simbolima,
- Faza izražavanja složenim simbolima,
- Faza intelektualnoga realizma,
- Faza vizualnoga realizma.

Prva i ujedno početna faza razvitka likovnoga izražaja kod djece započinje najjednostavnijim izražavanjem. Takvo izražavanje bit će obilježeno korištenjem jednostavnih likovnih elemenata, crte i točke. Uostalom, takvo stvaralaštvo bit će lišeno cilja i imperativa prijenosa određene poruke, već će primarno predstavljati mogućnost djetetu da se izrazi na nov način. Na kraju, uzevši u obzir da ta faza traje i do treće godine života djeteta, njihova tijela nisu

sprema da obavljaju fine motoričke funkcije te da njihovo likovno stvaralaštvo poluča značajan rezultat.

Navedeno se mijenja kroz sljedeći period kada se tijelo prilagodi specijalnim izazovima likovnog stvaralaštva. „Ruka se okreće oko ramenog zgloba, a finiji pokreti vrše se iz lakta i prstiju. Tako prve kružnice ukazuju na organizaciju razvitka motorike“ (Grgurić i Jakubin, 1996., str. 39).

U sljedećoj razvojnoj fazi, fazi izražavanja složenim simbolima, djeca planiraju svoje stvaralaštvo, odnosno komponiraju crtež na način da znaju koji će motiv pokušati nacrtati i kako. Tada će početi i imenovati svoje radove. Upravo to je dokaz da u ovoj fazi, koja traje od treće do pete ili šeste godine, razmišljaju o onom što crtaju i rade. Ostale faze, s aspekta proučavanja predškolske djece, nisu značajne.

U ranoj dobi djeca se najlakše likovno izražavaju crtom, bojom i plohom dok prostor najteže usvajaju, a volumen na plohi mogu usvojiti tek u školskoj dobi.

Usvajanje likovnih i kompozicijskih elemenata zavisi u velikoj mjeri o razvojnoj dobi djeteta.

Crta predstavlja likovni element koji djeca usvajaju već u ranoj fazi svoga likovnog razvitka. Bogatstvo crta prisutno je već u fazi izražavanja primarnim simbolima. Bogatstvo boje također se može uočiti u mnogim dječjim radovima. Upravo zahvaljujući boji djeca ostvaruju magične vizije djetinjstva. U počecima svoga likovnog izražavanja dijete koristi boju kao crtu te boju koristi simbolično, a dolaskom u školu sve više uočava lokalne tonove boja. Ton boje u počecima likovnog izražavanja djetetu nije zanimljiv. Izražavanje ploham dijete usvaja kada je savladalo izražavanje bojama, a pojava teksture u dječjem stvaralaštvu ovisi o dobroj motivaciji. Volumen na plohi dijete tek može prikazati u fazi vizualnoga realizma.

Prostor ima značajnu ulogu u dječjem stvaralaštvu. Upravo će preko prostorne manipulacije, ili prostornoga prikaza djeca nastojati prenijeti svoje poruke. Tako će velikim prikazati ono što oni smatraju važnim. Tako kuća može biti jednako visoka kao čovjek, a oni mogu biti jednako visoki kao svoji roditelji. Drugim riječima, njihovi radovi nisu proporcionalni, odnosno prikazuju disproporciju. Dijete u likovnom razvoju prikaza prostora prolazi kroz različite faze prikaza prostora kao što su: konglomerat, linija tla, linija tla i neba, prostor u frizu, poliperspektiva. Kako se dijete razvija, u školskoj dobi usvaja i druge načine prikazivanja prostora. Do desete godine života dijete kompoziciju koristi spontano.

Proučavanjem dječjih radova svatko tko poznaje razvoj likovnoga jezika djece može uvidjeti da djeca spontano prikazuju i izražavaju harmoniju, jedinstvo, kontrast i ritam. Spontani prikaz nekih kompozicijskih elemenata znači da elemente dijete voljno i svjesno prikazuje i koristi kako bi prikazalo željeni motiv. Tako će u dječjim crtežima često biti prikazana dominacija. Jednostavno, dijete će odlučiti istaknuti i izdvojiti neki dio svoga rada. Taj dio bit će naglašen svojom pozicijom na platnu, bojom ili veličinom. U slučaju pozicijskoga naglašavanja dijete, koristi ravnotežu kao kompozicijski element (Herceg-Varljen i sur, 2010).

4. Glazba kao poticaj dječjem likovnom stvaralaštvu

Gledajući glazbenu i likovnu umjetnost kroz aspekt odgoja i obrazovanja djece, potrebno je istaknuti kako će te dvije forme umjetnosti imati jasno razdijeljene i suprotne uloge u odgojnom procesu. Jasno, različit će bit i način na koji djeca, poradi očitih i logičnih prepreka, mogu iskusiti te forme umjetnosti. Pri tom mislimo primarno na likovnu umjetnost koju u ranoj dobi ne mogu u potpunosti razumjeti i percipirati na način kako je autor djela zamislio. S druge strane, glazba je univerzalnija i bliža djeci kao slušačima nego li su im likovna umjetnička djela kada su ulozi promatrača.

Kada govorimo o stvaralaštvu, situacija je drugačija. Čim se promijene uloge, a dijete prestane biti promatrač likovnoga djela, već njegov kreator, likovna umjetnost postaje forma ultimativnoga i neograničenoga načina izražavanja. Korelacija između glazbene i likovne umjetnosti kod djece može se dogoditi kada se tijekom likovnih vježbi djeci glazbena pozadina poslužuje kao kreativni stimulans. Likovno stvaralaštvo djece bit će pod utjecajem glazbene podloge (Bartlett, 1973).

U istraživačkom dijelu rada proučavat ćemo utjecaj slušanja glazbe, u ovom slučaju klasične glazbe, na dječje kreiranje likovnoga sadržaja.

5. Istraživački projekt

Djeca su sama po sebi kreativna, znatiželjna i ponajviše željna igre. Jedna od omiljenih dječjih aktivnosti, posebno u okvirima odgojne ustanove, je crtanje ili druga forma likovnoga izražavanja. Upravo je to razlog zbog kojega je u sami fokus ovoga rada stavljen konačni produkt te aktivnosti.

Ovaj istraživački projekt pratio je mješovitu skupinu djece u dobi od 3 do 7 godina, u dječjem vrtiću „Tamarin“. Istraživana skupina brojila je ukupno 20 djece. Sami istraživački projekt trajao je dva mjeseca, proveden je u svibnju i lipnju 2021. godine.

Ideja istraživačkoga projekta je praćenje dječjega likovnoga izražaja prilikom slušanja određenih glazbenih djela. Projektom se htjelo utvrditi hoće li tempo i tonski rod skladbi utjecati na elemente likovnoga stvaranja.

Kao glazbena djela koja će se reproducirati djeci izabrana su četiri djela Roberta Schumanna i to: „Fröhlicher Landmann“, iz ciklusa „Album für die Jugend“, op. 68, br. 6, skladba brzoga tempa u dur tonalitetu, „Armes Waisenkind“ iz ciklusa „Album für die Jugend“, op. 68, br. 6, skladba sporoga tempa u dur tonalitetu, „Nachklänge aus dem Theater“ iz ciklusa „Album für die Jugend“, op. 68, br. 25, skladba brzoga tempa u mol tonalitetu i „Träumerei“ iz ciklusa „Kinderszenen“, op. 15, br. 1, skladba sporoga tempa u dur tonalitetu.

Ta glazbena djela skladana su upravo za djecu. Skladao ih je jedan od najvećih skladatelja klasične glazbe, Robert Alexander Schumann. Odabrane skladbe pripadaju ciklusima „Album für die Jugend“ i „Kinderszenen“ i oba su sadržajno vezana za djecu i djetinjstvo. Upravo su takva djela izabrana kako bi se umanjila mogućnost izazivanja averzije kod subjekata istraživanja poradi neprilagođenih glazbenih djela.

Sva odabrana djela pripadaju programnoj glazbi, odnosno njihov je sadržaj određen njihovim naslovom. Ipak, u ovom ih projektu tretiramo kao apsolutnu glazbu, odnosno djeci neće biti rečeni naslovi (program) skladbi.

Skladatelj Robert Alexander Schumann živio je u 19. stoljeću i jedan je od najznačajnijih njemačkih predstavnika romantizma. Čitavo njegovo stvaralaštvo ukazuje da je izraziti romantik, a središnja su mu djela klavirske kompozicije (*Britannica*).

Važno je također naglasiti da djeci prilikom istraživanja nisu nametane tehnike ni teme njihovih likovnih djela. Čitav proces bio je potpuno slobodan i upravo za cilj imao poticanje kreativnosti i slobodnoga izražavanja djece.

5.1. Cilj i zadatci istraživačkoga projekta

Kako bi se ostvario cilj istraživačkoga projekta te istražio neposredni učinak slušanja i doživljavanja klasične glazbe kod predškolske djece na njihovo likovno izražavanje, postavljena su dva istraživačka zadatka:

- ispitati utječe li tempo i tonski rod slušanih glazbenih djela na dječje likovno stvaralaštvo.
- istražiti likovne i kompozicijske elemente koji su se spontano pojavili u dječjim likovnim uradcima na poticaj klasične glazbe.

5.2. Tijek i metoda istraživačkoga projekta

U želji da dobijemo odgovor na istraživačka pitanja odabrana je kvalitativna metodologija i metoda studije slučaja. Pri tom su bilježena zapažanja autorice rada, dječji doživljaji za vrijeme slušanja skladbi i analiza dječjih uradaka.

Kvalitativna su se istraživanja razvila u mnogim znanstvenim disciplinama (Halmi, 2013) te smo smatrali prikladnim primijeniti navedenu metodu u ovom istraživanju. Ovakva istraživanja omogućuju opisivanje pojava. Kod kvalitativnih istraživanja važno je da istraživač bude zainteresiran za proces, a manje za rezultate ili zaključke; istraživač je osnovni instrument za prikupljanje i interpretaciju rezultata, a proces je zaključivanja induktivan (Tkalac Verčić i sur., 2014).

Metoda korištena u ovom istraživanju je studija slučaja o kojoj Yin (2008) govori kao o empirijskom istraživanju koje istražuje suvremeni fenomen u dubini i unutar njegova realna konteksta. Pojam slučaj se odnosi na predmet istraživanja.

Razlikuju se četiri tipa strukturiranja studije slučaja:

- 1) struktura s jednim slučajem i jednom jedinicom analize,
- 2) struktura s jednim slučajem i više jedinica analize,
- 3) struktura s više slučajeva i jednom jedinicom analize,
- 4) struktura s više slučajeva i više jedinica analize“ (Yin, 2008, str. 87).

U ovom istraživanju studija slučaja strukturirana je kao drugi tip - struktura s jednim slučajem i više jedinica analize.

S obzirom na to da je autor ovoga istraživanja osoba koja kontinuirano radi s grupom koja je predmet istraživanja, bitno je istaknuti kako nije postojao period u kojem će se djecu uvoditi u projekt s glazbom. Razlog tomu je što su sama djeca kroz cijelu godinu bila izložena klasičnoj glazbi tijekom raznih aktivnosti. Navedeno ne znači da je klasična glazba bila kontinuirano prisutna, nego je periodično korištena kao pozadinska glazba pri izvođenju raznih aktivnosti.

Općeniti sentiment kod djece prema samoj klasičnoj glazbi od prvoga trenutka je iznimno pozitivan. Djeca su se kontinuirano veselila samim planiranim aktivnostima, a taj osjećaj su na neki način vezali uz klasičnu glazbu.

Fotografija 1: Grupa djece slika tehnikom akvarel uz glazbenu podlogu

Prije nego što je samo istraživanje započelo s djecom su preslušane sve skladbe. Pri tom su zamoljena da zatvore oči i da verbaliziraju što osjećaju prilikom slušanja svake od reproduciranih skladbi.

Jasno, samo raspoloženje djece kao i njihovi komentari uvelike su varirali, a posebno u odnosu na preslušane skladbe, kao i na dob djece.

Tako su djeca prilikom preslušavanja skladbe „Fröhlicher Landmann“, iz ciklusa „Album für die Jugend“, op. 68, br. 6 izjavila kako se osjećaju:

- „*kao da putujem*“ (Dječak T. Č., 7 godina),
- „*kao da sam u kinu*“ (Djevojčica L. P., 6,5 godina) ili
- „*kao da sanjam*“ (Dječak F. M., 4 godine).

Kod slušanja skladbe „Träumerei“ iz ciklusa „Kinderszenen“, Op. 15, br. 1:

- „*Osjećam se kao da letim.*“ (Djevojčica N. B., 4,5 godina),
- „*Osjećam se kao da sam na livadi.*“ (Djevojčica H. C., 7 godina)
- „*Osjećala sam se kao da vidim mačku koja šeta po klaviru.*“ (Djevojčica V. B., 6,5 godina).

Prilikom slušanja skladbe „Nachklänge aus dem Theater“ iz ciklusa „Album für die Jugend“, op. 68, br. 25,:

- „*Osjećala sam se kao da sam na balu vila.*“ (Djevojčica L. P., 6,5 godina)

Kod slušanja „Armes Waisenkind“ iz ciklusa „Album für die Jugend“, op. 68, br. 6, spore skladbe u mol tonalitetu djeca su izjavila:

- „*Osjećam se kao da trčim po šumi.*“ (Djevojčica H. C., 7 g.),
- „*Osjećam se kao da plovim na moru*“ (Dječak I. J., 5,5 g.).

Fotografija 2: Kolekcija crteža nastalih tijekom istraživanja

Fotografija 3: Dječak A. B. (4,5 g.) slika dugu

Fotografija 4. Djevojčica V. B. (6,5 g.) slika cvijet

5.3. Likovno izražavanje djece prilikom slušanja glazbe

U samom uvodu istraživačkoga dijela rada opisana su i nabrojana glazbena djela koja će se reproducirati djeci. Važno je još jednom ponoviti kako su sve četiri skladbe izvorno stvorene za djecu, te kako su dvije brzoga, a dvije sporoga tempa, dok su isto tako dvije u molskom a dvije u durskom tonskom rodu. Glazbene podloge pomno su izabrane na taj način kako bi se lakše determiniralo utječe li tempo ili tonalitet na kreativnu ekspresiju djece prilikom likovnoga izražavanja.

Grgurić i Jakubin (1996) navode kako je poticanje likovnoga stvaralaštva djece povezano s poticanjem i razvojem likovne kreativnosti. Navest ćemo samo neke od predloženih mogućih postupaka kako potaknuti kreativnost djeteta. Grgurić i Jakubin (1996) ističu kako je važno umješno i samostalno stvaranje ideja djece u likovnom izražavanju, zatim putem slobodne komunikacije s djecom provjeravati njihove ideje i misli i likovne uratke. Također ističu kako je važno prihvatiti i cijeniti djetetove ideje i originalna rješenja. Djetetove ideje ne smijemo podcjenjivati i označavati ih kao krive ili loše. Putem alternativnih pitanja potrebno je poticati djecu na različita rješenja te ih poticati da sami pronalaze što veći broj raznovrsnih likovnih rješenja.

Tijekom likovnoga procesa važno je uočiti i istaknuti kreativno rješenje, te poticati i ostalu djecu da stvaralački reagiraju. Djeci je važno omogućiti rad s raznolikim materijalima i tehnikama.

Na opisanim načinima poticanja dječje likovne kreativnosti poduzeli smo ovo istraživanje.

5.3.1. Likovno izražavanje prilikom slušanja skladbe brzoga tempa u dur tonalitetu: „Fröhlicher Landmann“

Klasičnu glazbu Roberta Alexandera Schumanna bez obzira na različite glazbene kompozicije okarakterizirali smo kao jedan slučaj unutar kojega smo u likovnim radovima promatrali dvije jedinice analize – bogatstvo izražavanja likovnim i kompozicijskim elementima i utjecaj tempa i tonskoga roda na likovni izričaj. Djeca su najprije slušala skladbu brzoga tempa u dur tonalitetu: „Fröhlicher Landmann“. Djeca su mogla sama izabrati likovnu tehniku te način likovnoga izražavanja – apstraktni ili figurativni.

Slika 1. Dječak T. Č. (7 g.) „Svemir“

Slušanjem skladbe bržega tempa dječak T. Č. (7 g.) je prikazao jednostavni ritam varijacije plavih i žutih likova, toplo-hladnoga kontrasta i osnovnih boja. Prikaz je apstraktan. Likovno ritmička struktura je bogata i pravilna. Likovna tehnika je kolaž ostvarena trganjem oblika koji nalikuju kvadratu i pravokutniku. Time je naglašena geometrijska forma rada. Likovi kretanjem u nizu formiraju određeno polje. Dijete se uspješno izrazilo bojom i plohom iako je likovni izričaj s obzirom na dob mogao biti bogatiji.

Slika 2. Djevojčica L. P. (6,5 g.) „Kuća pored mora“

U Slici 2. djevojčica se odlučila za figurativni prikaz. Kao doživljaj glazbene kompozicije prikazala je kuću pored mora, skakaonicu i ležaljke. Dječji uradak sastoji se od geometrijskih i slobodnih likova koji su postavljeni na način da čine gotovo simetričnu cjelinu. Odmak od simetrije čini veliki crveni lik koji predstavlja svojevrsnu dominantu jer je potpuno različit od ostalih likova bojom i oblikom. U radu je spontano izražena ravnoteža i ritam. Djevojčica L. P. koristila je sve raspoložive boje kolaža, a na njezinu radu dominante su tople boje. S obzirom na dob likovni prikaz ploha mogao je biti bolje izražen.

Slika 3. Dječak F. M. (4 g.) „Glazba leti“

Dječak F. M. u potpunosti pokretima kistom i tijelom prati tempo skladbe. Potpuno uživljeno sudjeluje u slušanju glazbene kompozicije. Tehnikom akvarel kombinira tople i hladne nijanse boja te spontano stvara kružnu kompoziciju. Slikao je spiralno, krenuvši od centra kružno širi linije kistom raznobojno prema rubu papira. Dijete koristi bogato boju kao liniju što odgovara uzrasnoj dobi djeteta. Primarne i tercijarne boje bogate teksture stvorile su likovni uradak na temelju doživljaja glazbe.

Slika 4. Djevojčica V. V. (5 g.) „Moja majka“

Djevojčica V. V. (5 g.) se slušajući glazbu izrazila tehnikom akvarela. Djevojčicu je glazba inspirirala da kreativno naslika figurativni prikaz svoje majke. Na slici dominiraju ruke u odnosu na druge dijelove tijela. Ruke su vodoravno postavljene i snažno dominiraju prostorom svojom veličinom i položajem. Majčino tijelo, odnosno trup obojan je toplom crvenom bojom, a ostali dijelovi su zastupljeni hladnim tonovima te akromatskom bojom. Slika ostvaruje dobru spontanu vodoravnu kompoziciju i simetričnu ravnotežu. Uočljivo je kako se dijete uspješno izrazilo medijem boje kombinirajući kromatsko-akromatski kontrast. Također, djevojčica je, tijekom slikanja konstanto pjevušila melodiju reproducirane glazbe.

Slika 5. Djevojčica V. B. (6,5 g.) „Cvijeće“

Djevojčica je tehnikom tempere naslikala cvijeće koristeći primarno komplementarni kontrast crveno-zeleni. Na slici dominira simetrična kompozicija koja se uočava kod pravilno raspoređenih cvjetova i oblika. Boju nanosi u gustim slojevima (na slici se pojavila tekstura) koristeći pravilno tehniku tempere, a oblike zorno prikazuje vodeći računa o detaljima. Izbor boja mogao je biti bogatiji.

5.3.2. Likovno izražavanje prilikom slušanja skladbe sporoga tempa u dur tonalitetu „Träumerei“

Nova skladba koju su djeca slušala bila je skladba sporoga tempa u dur tonalitetu – „Träumerei“. I na tu skladbu djeca su reagirala figurativnim i apstraktnim likovnim izričajem.

Slika 6. Djevojčica N. B. (4,5 g.) „Leptirova krila“

Tehnikom mokro na mokro vodenim bojama djevojčica N. B. (4,5 g.) je naslikala šaru leptirovih krila. Djevojčica se dugo zadržala u toj aktivnosti i pažljivo je birala boje. Vidljiv je kontrast toplo-hladno, dominacija toplih boja te njihova gradacija. Bogatstvo ritma boje dolazi do izražaja te možemo pretpostaviti da je dijete doživjelo glazbenu kompoziciju. Unutar slike kvalitetom se ističe hladna zelena boja zbog središnjega smještaja i kvantitativno manjom zastupljenošću. Dijete je u svom uratku spontano ostvarilo slikarsku teksturu.

Slika 7. H. C. (7 g.) „Sunčani cvijet“

U priloženom radu djevojčica je tehnikom kolaž kroz cvijet prenijela svoj doživljaj slušanja glazbe sporijega tempa u durskom rodu. Latice u kružnom ritmu formiraju gradaciju jer se kreću od manjih prema većima i obrnuto. Sama sredina cvijeta je analitički obrađena izmjenom različitih nijansi žute boje. Cvijet čini simetričnu cjelinu, prisutan je toplo-hladni kontrast, ali uz dominaciju toplih i žarkih boja. Iako je ritmički slažući plohe dijete ostvarilo slikarsku teksturu, sam prikaz cvijeta mogao je biti kreativniji.

Slika 8. Djevojčica V. B. (6,5 g.) „Mačka“

Ovaj rad kreiran je crtačkom tehnikom flomaster. Kontrast je akromatski. U mogućnosti biranja tehnika i boja, djevojčica je izabrala flomaster jer je htjela spojiti lik mačke s izgledom klavira. U ovom crtežu valja naglasiti izvrsnu proporcionalnost te čistoću linija i oblika, ali i smještenost u prostoru. Disproporcionalnost u prikazu ogleda se samo u glavi mačke. Djevojčica je šarama na leđima mačke postigla izgled crnih tipki na klaviru. Glava mačke mogla je biti kreativnije izvedena jer podsjeća na učestale prikaze tog motiva kod djece. Uočava se vještina u tehnici flomastera te uspješno korištenje crta i ritmičkih ploha.

Slika 9. Djevojčica V. V. (5 g.) „Duga“

Djevojčicu je glazba sporoga tempa inspirirala da tehnikom akvarel naslika dugu. Na slici vidimo u centralnom dijelu tople boje, koje uokviruje linija hladne plave tvoreći jednu zatvorenu cjelinu. Na slici je također prisutna degradacija čistih boja. Bogatstvo boja moglo je biti bolje izraženo.

Slika 10. Dječak A. B. (4,5 g.) „Moja duga“

Slušajući glazbu dječak je koristeći se tehnikom akvarel izrazito crtačkom formom naslikao dugu. Dijete je ekspresivno i maštovito prikazalo svoj doživljaj duge koristeći spektar boja toplo-hladni kao i akromatsku komponentu.

5.3.3. Likovno izražavanje prilikom slušanja skladbe brzoga tempa u mol tonalitetu „Nachklänge aus dem Theater“

Slijedeća skladba ponuđena djeci za likovno izražavanje bila je skladbe brzoga tempa u mol tonalitetu „Nachklänge aus dem Theater“.

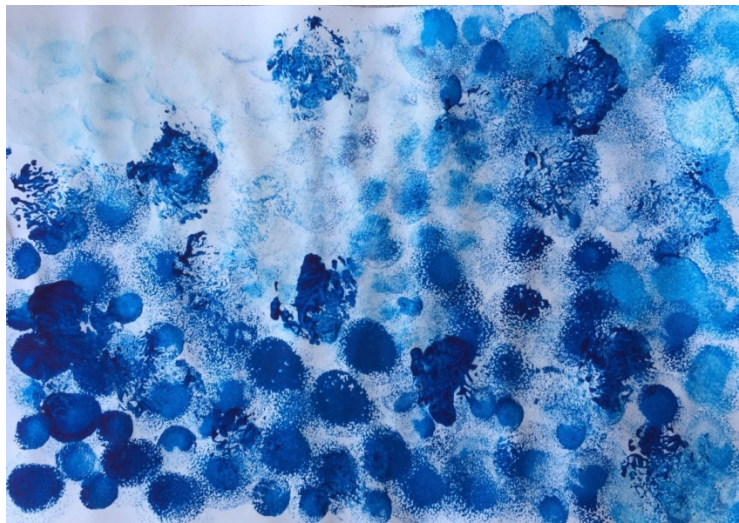
Slika 11. Djevojčica L. P. (6,5 g.) „Pijanist svira“

Djevojčica je ovim crtežom prikazala svoj doživljaj skladbe. Kako u slušanoj skladbi, tako i u njezinu crtežu dominira klavir. Crtež je izrađen u poliperspektivi. Djevojčica koristi sve boje spektra. Primjećuje se toplo-hladni i komplementarni kontrast. Na crtežu nema dubine, odnosno sve je plošno, a crtež je linijski izražen. U radu prevladavaju linije po toku i plohe različitih oblika.

Slika 12. Dječak M. V. (6,5 g.) „Livada“

Dječak je doživljaj glazbe izrazio kombiniranom tehnikom, crtačkom i akvarelom. Pozadina je nijansirana. Kontrast je svijetlo taman i toplo hladan, a primjećuje se i komplementarni kontrast. Kvantitativno su podjednako zastupljene sve boje. Glazba je na dijete djelovala optimistično, osjetilo je slobodu. U odnosu na samu figuru dječaka, leptir i pčela su detaljno prikazani. Ono što dominira postavljeno je u samo središte rada. Osim toga, crtež je linijski izražen.

Slika 13. Dječak P. S. (7 g.) „More“

Dječak je doživljaj skladbe izrazio kroz likovnu tehniku tempera slikajući more. U ovoj slici izražena je apstraktna nota u prikazu. Dječak je služeći se folijom i spužvom otiskivanjem na papiru formirao oblike različitim intenzitetom boje i teksture. Kod principa otiskivanja možemo vidjeti osnovne grafičke tehnike. Interesantno da je nesvjesnim jačim i slabijim otiskivanjem dobio osjećaj dubine. Cijeli rad je u svijetlo tamnom kontrastu plavih nijansi. Interesantno je da su se u slici pojavili tonovi boja Tom paletom nijansi te same teksture dobivena je pokretljivost i ritam površine mora.

Slika 14. Djevojčica V. V. (5 g.) „Osmijeh“

Djevojčica je slušajući glazbu tehnikom akvarel naslikala velika usta koja zauzimaju veći dio površine papira. Glazbena kompozicija podsjetila je djevojčicu V. V. na osmijeh koji je uspješno likovno prikazala. Kružnim linijama se suprotstavljaju oštre, ravne linije koje prikazuju zube. Likovni uradak bogat je bojama, na nekim dijelovima boja se ritmički ponavlja. Na slici se prikazuje toplo hladni kontrast u spontanoj snažnoj kružnoj kompoziciji.

Slika 15. Dječak Š. Ć. (7 g.)

Dječak je svoj doživljaj glazbe izrazio tehnikom akvarel. Prikazao je apstraktne oblike koristeći toplo-hladni kontrast gdje se tople i hladne boje prožimaju i izmjenjuju u nepravilnom ritmu. U jednom dijelu slike mogu se uočiti akromatske nijanse crno-sive boje. U slici dijete je pokušalo ostvariti ravnotežu boja. Dijagonalna kompozicija stvara dinamičan dojam slike.

5.3.4. Likovno izražavanje prilikom slušanja skladbe sporoga tempa u mol tonalitetu „Armes Waisenkind“

Zadnja glazbena kompozicija bila je skladba sporoga tempa u mol tonalitetu „Armes Waisenkind“. Kao i na ostale skladbe, djeca su na nju reagirali likovnim izražavanjem.

Slika 16. Djevojčica H. C. (7 g.) „Kiša i borovi“

Djevojčica je svoj doživljaj predočila slikarskom tehnikom koju je kombinirala na slikarski i crtački način. Dijete u likovnom prikazu prostor prikazuje omeđen linijom neba i zemlje te prikazom likova drveća i cvijeća u frizu. Kvantitativno dominiraju hladne boje spektra različitim intenzitetom odnosa. Veličina zasigurno odražava važnost likova na samom crtežu. Leptir i cvijet dominiraju veličinom, a oslikani su toplijim bojama, nasuprot svim drugim elementima koji su slikani bojama hladnoga spektra. Djevojčica se dugo zadržala u ovoj aktivnosti i strpljivo radila na svim detaljima.

Slika 17. Dječak I. J. (5,5 g.) „Sunce u galaksiji“

Slikarskom tehnikom tempera dječak je prikazao doživljaj same skladbe na način da je jednu galaksiju s pripadajućim planetima napravio tehnikom otiskivanja dok je samo sunce naslikao nježnim pokretima kista. Slobodno koristi različite načine nanošenja boje što na slici ostavlja različite slojeve same boje, od lazurne do impasto namaza čime uspješno ostvaruje teksturu. Slikom dominiraju hladne boje. Na slici je uočljiv kontrast i ritam boje u zanimljivoj vodoravnoj kompoziciji.

Slika 18. Djevojčica S. O. P. (6 g.) „Moj pas i ja u oblacima“

Djevojčica kao izražajno sredstvo za svoj rad bira tehniku pastel. Na radu nema obojenih površina. Ljudska figura je nacrtana akromatskom bojom, dok su ostali elementi u različitim bojama spektra. U prikazu prostora uočljiva je ikonografska perspektiva posebno u prikazu psa. Također se uočava i prostor u frizu. Interesantno je da je ovdje djevojčica u igri sa svojim psom koji je nedavno uginuo. Sama molska skladba je u djetetu razvidno probudila sjetne emocije i sjećanje na uginuloga psa.

Slika 19. Djevojčica V. V. (5 g.)

Djevojčica je koristeći tehniku akvarel svoj doživljaj glazbe izrazila apstraktnom formom koristeći nijanse toplih boja. Meki kružni oblici se radijalno šire, lazurno prelaze iz jedne nijanse u drugu. Kružna kompozicija ostvarena je spontano.

Slika 20. Dječak P. M. (6,5 g.)

Tehnikom tempera dječak je nanosio boje koristeći se kistom te u pojedinim trenucima prstom kao likovnim alatom. Slikom dominiraju elementi točke, linije i manje bojane površine kao elementi forme. U ovoj apstraktnoj slici zastupljeni su toplo-hladni, svijetlo-tamni te akromatski kontrasti. Točke su raspoređene ritmički po čitavoj površini.

5.4. Evaluacija projekta

U ovoj studiji slučaja moglo se doći do zaključka kako je glazba imala utjecaj na dječje likovno stvaralaštvo, odnosno da je samo slušanje glazbe tijekom kreativnoga izražavanja uvelike osnažilo kreativni proces unutar kojega su stvoreni likovni uradci s idejama ponegdje izravno derivirani upravo iz reproduciranih skladbi.

Kao odgovor na prvo istraživačko pitanje utvrđeno je kako sami tempo ni tonski rod reproduciranih skladbi nisu imali značajnoga utjecaja na dječji kreativni proces.

Usporedbom likovnih radova nastalih za vrijeme durske podloge brzog tempa u odnosu na dursku sporog tempa ili molsku brzog tempa može se zaključiti da razina kreativnosti i umjetničkoga izričaja nije varirala. Tempo, kao ni tonalitet nisu utjecali na dječje likovno stvaralaštvo, odnosno sama glazba pomogla je u kreativnom procesu, ali niti jedna od skladbi nije pomogla manje ili više od druge. Drugim riječima, sve četiri skladbe koje su bile središnji dio ovoga istraživanja za posljedicu su imale kreativno izražavanja u formi likovnoga rada.

Jasno je kako je upravo sami pristup ovom istraživanju i odluka da će se provoditi bez nametanja stroge forme i tehnike rada doprinio oslobađanju kreativnoga procesa koji je, naravno, najuspješniji kada nije ograničen.

Sami poticaj za stvaralaštvom kod djece tijekom ovoga istraživanja bio je dvojak. Prije svega, djeca su sama imala želju prenijeti određene elemente iz svoga života na neki medij. Osim toga, i sama glazba ih je potaknula, a neke i usmjerila k motivu i temi samoga likovnoga rada.

Istraživanje je, gledajući postavljene parametre i ciljeve, provedeno uspješno. Djeca nisu pomnije upoznata s glazbenim djelima koja su slušali, kao ni s njihovim obilježjima ili autorom. Razlog tomu je što je od samoga početka istraživačkoga projekta cilj bio djeci omogućiti apsolutnu kreativnu i ekspresivnu slobodu. Glazbene teme mogu se prepoznati i u nekima od radova, što znači da je glazba direktno utjecala na kreativni proces djece.

U drugom istraživačkom pitanju željeli smo istražiti bogatstvo likovnih i kompozicijskih elemenata koji su se pojavili u dječjim uradcima na temelju slušanja glazbenih kompozicija. Slušajući glazbu djeca su verbalizirala što osjećaju prilikom slušanja svake od reproduciranih skladbi čime su dodatno osnažili svoj kreativni doživljaj nevizualnoga motiva – glazbe.

U dječjim likovnim uradcima uočavamo kako su djeca samoinicijativno koristila različite likovne tehnike za likovnu realizaciju različitih skladbi.

Svoj doživljaj glazbenih kompozicija izrazila su također na različite načine figurativno i apstraktno čime su samostalno ostvarila svoje ideje u likovnom izrazu gdje uočavamo različita likovna rješenja. Likovni i kompozicijski elementi koje uočavamo u likovnim radovima uglavnom odgovaraju razvojnoj dobi djece. Nismo uočili bogatiji likovni izričaj na tragu likovnih i kompozicijskih elemenata.

Uočavamo kako se djeca na predloženim radovima u svom likovnom izražavanju uspješno izražavaju linijom, bojom i plohom dok je prikaz teksture uočljiv tek u nekim dječjim radovima. U prikazu prostora u skladu s dobi djeca koriste ikonografsku perspektivu, poliperspektivu i liniju neba i zemlje. Tonovi boja rijetko su prisutni u likovnom izrazu u ovom istraživanju. Dok u nekim likovni uradcima primjećujemo zanimljiva i kreativna likovna rješenja, u nekim vidimo pretpostavljene opće prihvaćene forme likovnoga izražavanja pa možemo zaključiti da neke glazbene kompozicije nisu svu djecu uspjele potaknuti na kreativni likovni izričaj.

6. Zaključak

S ciljem dobivanja odgovora na istraživačka pitanja u ovom istraživanju odabrana je kvalitativna metodologija i metoda studije slučaja.

U ovom istraživanju utvrdili smo kako tempo ni tonski rod reproduciranih skladbi nisu imali značajnoga utjecaja na dječji kreativni proces te kako likovni i kompozicijski elementi koje uočavamo u likovnim radovima uglavnom odgovaraju razvojnoj dobi djece. Bogatija primjena likovnih i kompozicijskih elemenata u likovnim radovima djece nije uočena. Također smo utvrdili kako su u svojim likovnim radovima djeca iskazala svoju slobodu u izboru motiva, a neka i maštovitost u realizaciji likovnih ideja.

Rad na temi utjecaja glazbe na likovni izraz djeteta, kako teoretski, tako i istraživački, prošao je u kontinuiranom osjećaju sigurnosti i radosti stvaralaštva. U svijetu u kojem je sve oko djeteta novo, neistraženo, jasno je da dijete želi svijet istražiti i osjetiti na svoj način pa tako i u likovnom izražavanju.

Umjetnost bi trebala imati ključnu ulogu u odgoju i obrazovanju djeteta. Osim što će djetetu pomoći da intelektualno i mentalno raste, potpomoći će i jedan teže mjerljivi, ali jednako važan aspekt ljudskoga bića. Potaknut će duhovni razvitak, sposobnost kreativnoga djelovanja i razmišljanja.

Utjecaj umjetnosti, u ovom slučaju glazbene umjetnosti izrazito je pozitivan na razvoj i svakodnevno funkcioniranje djeteta. Samim time logično se nameće zaključak da je umjetnost potrebno implementirati u dječji razvoj i obrazovanje u što većoj mjeri.

Razni oblici umjetnosti dio su djetetova odrastanja, a također su prisutni i kroz institucionalni okvir obrazovanja. Ipak, držimo da bi umjetnost trebala igrati značajniju ulogu u djetetovu životu, posebno u predškolskoj dobi. Na taj način možemo pomoći odgojiti generaciju ljudi koji razumiju umjetnost i imaju razvijenu potrebu za različitim umjetničkim sadržajima. Time ćemo doprinijeti odgoju osjećanih i kreativnih pojedinaca.

LITERATURA

1. Baker, D. W. (1990). The visual arts in early childhood education. *Design for Arts in Education*, 91(6), 21-25.
2. Balić Šimrak, A. (2011). Predškolsko dijete i likovna umjetnost. Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, (62-63), 1-7.
3. Bilić, V., Balić Šimrak, A., Kiseljak, V. (2012). Nevizualni poticaji za dječje likovno izražavanje i razvoj emocionalne pismenosti. Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 4 (68), 1-4.
4. Bartlett, D. L. (1973). Effect of repeated listenings on structural discrimination and affective response. *Journal of Research in Music Education*, 21(4), 302-317.
5. Brajčić, M., & Kuščević, D. (2012). Dijete i umjetničko djelo– Pablo Picasso. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 61(1-2).
6. Carroll, N. (2012). *Philosophy of art: A contemporary introduction*. London, New York: Routledge.
7. Cooke, D. (1959). *The language of music*. Oxford University Press.
8. Črnčec, R., Wilson, S. J. i Prior, M. (2006). No evidence for the Mozart effect in children. *Music Perception*, 23(4), 305-318.
9. Čudina-Obradović, M. (1990). *Nadarenost: razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb: Školska knjiga.
10. Dorow, L. G. (1977). The effect of teacher approval/disapproval ratios on student music selection and concert attentiveness. *Journal of Research in Music Education*, 25(1), 32-40.
11. Grgurić, N., Jakubin, M. (1996.). *Vizualno likovni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa.
12. Gur, C. (2009). Is there any positive effect of classical music on cognitive content of drawings of six year-old children in Turkey?. *European Journal of Scientific Research*, 36(2), 251-259.
13. Haeyen, S., van Hooren, S., van der Veld, W. M. i Hutschemaekers, G. (2018). Promoting mental health versus reducing mental illness in art therapy with patients with personality disorders: a quantitative study. *The Arts in Psychotherapy*, 58, 11-16.

14. Halmi, A. (2013). Kvalitativna istraživanja u obrazovanju. *Pedagogijska istraživanja*, 10 (2), 203 -217.
15. Herceg, L., Rončević, A. i Karlavaris, B. (2010). *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa.
16. Jakubin, M. (1999). *Likovni jezik i likovne tehnike: temeljni pojmovi*. Zagreb: Educa.
17. Langer, S. K. (1966). The cultural importance of the arts. *Journal of aesthetic education*, 1(1), 5-12.
18. Lapaine M. *Crtež u znanosti* (1998.), Zagreb: Geodetski fakultet
19. Mendeš, B., Ivon, H. i Pivac, D. (2012). Umjetnički poticaji kroz proces odgoja i obrazovanja. *Magistra iadertina*, 7(1), 111-122.
20. Millbrath, C.(1998). *Patterns of Artistic Development in Children: Comparative Studies of Talent*, Cambridge University Press
21. Montgomery A. (1996). *Effect of Tempo on Music Preferences of Children in Elementary and Middle School*, University of Alberta
22. Tkalac Verčić, A., Sinčić Ćorić, D., Pološki Vokić, N. (2014). *Priručnik za metodologiju istraživanja u društvenim djelatnostima*. Zagreb: M.E.P. d.o.o.
23. Ventura, L. M. P., Costa Filho, O. A. i Alvarenga, K. D. F. (2009). Central hearing system maturation in normally hearing children. *Pró-Fono Revista de Atualização Científica*, 21(2), 101-107.
24. Yin, R. (2008). *Studija slučaja - metode i dizajn*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja BLANŠA BAŠIĆ, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice RANCI BRENČKOSKOG OROJA I OBRACOVANJA, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 07.09.2021

Potpis

IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOG / DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI
REPOZITORIJ FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU

STUDENT/ICA	BLANŠA BAŠIĆ
NASLOV RADA	KLASIČNA GLAZBA KAO POMOĆ Dječjem LIKOVNOM STVARALASU
VRSTA RADA	DIPLOMSKI RAD
ZNANSTVENO PODRUČJE	DUŠEVNE ZNANOSTI
ZNANSTVENO POLJE	PEDAGOGIJA
MENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	dr. sc. MARIJO KRNIĆ
KOMENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	doc. dr. sc. DOBRANKA KUŠEČALIĆ
ČLANOVI POVJERENSTVA (ime, prezime, zvanje)	1. dr. sc. MARIJO KRNIĆ 2. doc. dr. sc. DOBRANKA KUŠEČALIĆ 3. prof. dr. sc. SVEČANA DOBRONA

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/ica predanog završnog/diplomskog rada (zaokružiti odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružiti odgovarajuće):

- a.) u otvorenom pristupu
- b.) rad dostupan studentima i djelatnicima Filozofskog fakulteta u Splitu
- c.) rad dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružiti odgovarajući broj mjeseci)

U slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

SPLIT, 07. 09 2021

mjesto, datum

Blanka Bašić

potpis studenta/ice